

Karagöz Muhaverelerinde Mutfak Kültürü Unsurları

Elements of Culinary Culture in Karagoz Conversations

Medine DEMİR

Artvin Çoruh Üniversitesi, Fen-Edebiyat
Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Artvin,
Türkiye

Öz

İnsanoğlu dünyaya geldiği andan itibaren yaşamsal faaliyetlerini sürdürebilmek amacıyla beslenmeye ihtiyaç duyar. Zaman içerisinde, hayatta kalabilmek için bir araç olmaktan öte anlamlar taşıyan beslenme pratikleri etrafında, kültürel unsurların oluştuğu görülür. Kültürel açıdan zengin öğeler barındıran karagöz oyunlarının muhavere bölümünde, yemek kültürüne de yer verilmiştir. Çalışma, karagöz oyunlarında yer alan dört bölümden biri olarak tanımlanan muhavere ile birlikte oyundan bağımsız olduğu halde muhavere özelliği gösteren müstakil muhaverelerdeki mutfak kültürünün ve yeme içme alışkanlıklarının belirlenmesi amacıyla kaleme alınmıştır. Bu bağlamda otuz dokuz muhavere metni incelenmiştir. Toplumun mutfak kültürü ve yeme içme alışkanlıklarına dair unsurlara muhavereelerde de yer verildiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Karagöz oyunları, muhavere, yemek, mutfak kültürü

Abstract

Human beings need nutrition to sustain their vital activities from the moment they were born. Over time, it is seen that cultural elements are formed around nutritional practices that have meanings beyond being a tool for survival. In the conversation chapter of Karagoz plays, which contain culturally rich elements, food culture is also included. The study was written to determine the culinary culture and eating and drinking habits of the conversation, which are defined as one of the four parts in Karagoz plays, as well as the individual conversations, which have the characteristics of conversation even though they are independent of the play. In this context, thirty-nine conversation texts have been analyzed. It is observed that elements related to the society's culinary culture and eating and drinking habits are also included in the conversations.

Keywords: Shadow play, conversation, food, culinary culture

*Bu makale, Atatürk Üniversitesi Türkiyat
Araştırmaları Enstitüsü'nde hazırlanan
Karagöz Oyunlarındaki Muhavere Bölümü
Üzerine Bir İnceleme isimli doktora
tezinden üretilmiştir.*

Geliş Tarihi/Received:18.03.2024
Kabul Tarihi/Accepted:18.04.2024
Yayın Tarihi/Publication Date:24.04.2024

Corresponding Author/Sorumlu Yazar:
Medine DEMİR
medinekaynak@artvin.edu.tr

Atif: Demir, M. (2024). Karagöz
Muhaverelerinde Mutfak Kültürü Unsurları,
Culture and Civilization, 6, 32-38.

Cite this article: Demir, M. (2024).
Elements of Culinary Culture in Karagoz
Conversations, *Culture and Civilization*, 6,
32-38.

Content of this journal is licensed under a Creative
Commons Attribution-Noncommercial 4.0
International License.

Giriş

Yaşamsal faaliyetlerin devamı için bir zorunluluk olarak başlayan beslenme serüveni zaman, mekân, insan vb. faktörlerle birlikte kültürel kodların taşıyıcısı, bu kodların bir göstergesi haline gelmiştir. Beslenmenin biyolojik bir ihtiyaçtan öte kültürel semboller hâline dönüşmesi, yeme alışkanlığının etrafında oluşan kültürel algılamaların bir sonucudur. Bu kültürel algılamalar beslenmeyi biyolojik bir ihtiyaç olmaktan çıkararak sosyal varlık olan insanın etrafında oluşan, gelenek ve ritüellerle kültürel semboller hâline dönüştürmüştür (Öğüt Eker, 2018, s. 171).

İnsanların besinleri tercih etme dinamikleri, tercih ettikleri besinlerle yemek yapmaları ve onun etrafında gelişen pratikler yüzyıllar içerisinde kültürel kodlarla zenginleşerek nesilden nesile aktarılmıştır. Kültürel kodların aktarılmasında, karagöz oyunlarının önemli bir işlevi vardır. Toplumun kültürel çeşitliliğiyle uyum hâlinde, benzer kaynaktan doğup beslenen bu oyunlar, geçmişten geleceğe bir köprü inşa eder. Oyun adı altında anlatılmaya çalışılan gerçeklik, seyircinin kendi kültürel değerlerini tanımasına fırsat sunar.

Genel olarak Türk gölge oyununun iki baş kişisi olan Karagöz ile Hacivat arasında geçen, Karagöz ile Hacivat'ın oyuna başlama konuşmaları olarak kabul edilen (Düzgün, 2004, s. 425-426) muhavereler, aslında bir nevi oyunun çekirdeği gibidir. Muhavere bölümü, oyunun kültürel dokusuyla sunulduğu bölümlerden biridir. Halk mimarisinden taşıma tekniklerine, geçiş dönemlerinden gelenek göreneklere kadar geniş bir yelpazede halk kültürü unsurlarıyla zenginleştirilen muhaverelerde mutfak kültürüne dair unsurların önemli bir yer tuttuğu görülür. Çalışmada mutfak kültürü başlığı altında değerlendirilen muhaverelerde sofrada ve geleneğinin varlığını sorgulamak; toplum tarafından sevilen, tercih edilen yiyeceklerin muhaverelerde ne şekilde yer aldığını belirlemek; Ramazan, bayram gibi toplumda önemli yeri olan günler için yapılan özel bir yemeğe muhaverelerde yer verilip verilmediğini incelemek; toplumun yemek pratiklerinin metinlerde hangi şekillerde yer aldığını tespit etmek amaçlanmıştır. Bu bağlamda karagöz muhaverelerinde mutfak kültürüne dair unsurların tespiti için muhavereler içerisinde konuyla alakalı otuz dokuz metin seçilip incelenmiştir. Çalışmanın sınırları gözetildiği için muhavere metinleri içerisinde mutfak kültürü ile alakalı olduğu düşünüldüğü seçilen muhavereler şunlardır: "Açlık, Bakkalcılık, Balon, Bilmece (Bir oyun formunda), Bilmece (müstakil), Çevre Hastalığı, Dengeli Beslenme, Deprem, Dolma, Dondurmacı, Gelinlik Damat, Hacivat Bilmece Soruyor, Hamam, Hasbihal, Hastalık, Helva, İftar, İftar Davetsizi, Karagöz İş Arıyor, Karagöz'den Bilmece, Karagöz'ün Oburluğu, Kavun, Komşu Öldü, Konuşuyoruz Ama Nece Konuşuyoruz?, Mektup, Misafir, Misafirlik, Obez Karagöz, Öyle Denmez, Piknik, Rüya, Sahte Hasta, Sebze Sülalesi, Tekerleme, Tencere, Turşu, Uçmak, Yanılmaca, Yeni Yıl."

Metin And (1977), şimdiki kadar bilinegelen en alışılmış muhaverelerin dışında birtakım muhavere türlerinin olduğunu belirterek bu türlerin adlarını sayar. Gel-geç muhaveresi, ara muhavere, vuruşmalı muhavere ve çifte Karagöz'lü muhavereler And'ın belirttiği alışlagelmiş muhaverelerin dışındaki muhavere türleridir. And'ın bahsettiği muhaverelerin dışında muhavereler, bilinen tasnif ve isimlendirmeden farklı olarak tarafımızca, "Bir Oyun Formunda Yer Alan Muhavereler ile "Müstakil Muhavereler" şeklinde adlandırılmıştır. "Bir Oyun Formunda Yer Alan Muhavereler" başlığı ile kastedilen klasik bir oyun formunda yer alan dört bölümden birini temsil eden muhaverelerdir. "Müstakil Muhavereler" başlığı ile kastedilen ise bir karagöz oyun formunda yer almamakla birlikte muhavere özelliği gösterip Karagöz ile Hacivat arasında geçen diyalogları kapsayan muhaverelerdir.

Çalışmada mutfak kültürünün her iki formdaki yerinin tespit edilmesi amacıyla muhavereler iki ayrı başlık altında incelenmiştir. Bir oyun formunda yer alan muhaverelerdeki mutfak kültürünü ortaya koymak için 18, müstakil muhaverelerdeki mutfak kültürünü ortaya koymak içinse 21 muhavere metni incelemeye tabi tutulmuştur.

Bir Oyun Formunda Yer Alan Muhaverelerde Mutfak Kültürü

Bir oyun formunda yer alan muhaverelerde mutfak kültürü ve yeme- içme alışkanlıklarının belirlenebilmesi için alfabetik sıra ile "Açlık, Bilmece, Dolma, Dondurmacı, Hamam, Hastalık, Helva, İftar, Kavun, Misafirlik, Obez Karagöz, Öyle Denmez, Piknik, Sahte Hasta, Sebze Sülalesi, Tencere, Turşu, Uçmak" muhavereleri incelenmiştir.

Beslenme ve beslenme pratikleri etrafında oluşan mutfak kültürünün muhaverelerde önemli bir yerinin olduğu görülmektedir. Bir oyun formunda yer alıp incelemeye dâhil edilen muhaverelerde çeşitli besin adları geçmektedir. Bu muhaverelerde besin adlarına farklı şekillerde yer verilmiştir. Bunların ilki muhavere söz komiğini sağlamak için benzeşleme, mecaz, teşbih vb. söz oyunlarına başvurulurken besin adlarından yararlanmak yoluyla yapılmıştır. İkincisi ise muhaveredeki konunun besin türü etrafında geçmesi ile besin adlarına yer verilerek oluşturulan muhaverelerdir. Bu konuda dikkat edilmesi gereken nokta, muhaverelerde besin adlarının geçme yönteminden öte, her ne sebeple

olursa olsun muhavere metninde yer alan besinlerin toplumun kültürel kodlarında bir yerinin olduğudur.

Bir oyun formunda yer alan muhavereelerde tahıl grubu besinlerin varlığı dikkat çeker. Geçmişten günümüze gelinceye kadar insanların hayatında çok önemli bir yere sahip olan ekmeğin yapımında kullanılan un, su, tuz gibi besinler bir oyun formu içerisindeki muhavereelerde yer alır. Ekmeğin ile birlikte bu grupta değerlendirilebileceğimiz özel bir ekmeğin türü olan francala yine yapımında un ve çeşitli diğer maddelerin de kullanıldığı simit, kazanyağlısı, pide, peynirli pide, gözleme, yağlı simit, gevrek, pufböreği, Van böreği, mantı gibi besin adları geçmektedir.

Muhavereelerde geçen besin grupları yalnızca tahıllar ve ondan üretilen besinlerle sınırlı değildir. Toplumumuzda zengin bir mutfak ve yeme-içme kültürünün var olduğu muhavereeler aracılığıyla yansıtılmıştır.

Muhavereelerde geçen yemek adlarını şu şekilde sıralamak mümkündür: Bir et yemeği türü olan rosto, yahni, köfte, kebab, İskender kebab, tas kebab, kuzu etli kabak dolması, ciğer, işkembe; et yemeklerinin yanında bir balık türü olan hamsi, palamut; kızarmış tavuk; sebze yemeklerinden patlıcan dolması, lahana dolması, kapuska, yalancı dolma; bakliyat ile yapılan yemeklerden kuru fasulye ve bakliyatlardan mercimek; özellikle sulu yemeklerin yanında tercih edilen pilav ve pilav çeşitlerinden zerdeli pilav ile pilav yapımında kullanılan piring; yemek yanında ikram edilen salata, yoğurt, turşu; yemek yapımında yer verilen soğan, sarımsak, sıvı yağ, tereyağı. Genellikle yemeklerden önce ikram edilen çorba, tavuk sulu şehriye çorbası, tarhana çorbası ve paça da muhavereelerde yer alır.

Muhavereelerde yemek adları ile birlikte bu yemeklerin sağlığını için ne şekilde hazırlanması gerektiği üzerinde de durulmuştur. “Köylü Evlenmesi” isimli oyunun “Hastalık” adını verdiğimiz muhavere bölümünde balığı tavada yemektense ızgara yemenin sağlık açısından çok daha iyi olacağı üzerinde durulmuştur. Balık yağda kızartılırsa ağır olacağı için midede erimeyeceği, ızgarada pişmiş balığın hafif olduğu altına ve üstüne defne konulursa kokusunun dahi kalmayacağı anlatılmıştır. Yemekleri ardı ardına yemenin de sağlık açısından pek çok olumsuzluklarının olacağı belirtilmiştir. Bu muhavere aynı zamanda yemeklerin sosyolojik arka planı da dikkatlere sunulmuştur. Örneğin tarhana çorbası Hacivat tarafından köylü yemeği olarak değerlendirilse de Karagöz bu yemeğin sağlık açısından çok faydalı olduğunu söylemiş; sağlık açısından faydalı yemeklere fasulye, bezelye ve baklayı da örnek göstermiştir.

Muhavereelerde yemekler gibi tatlılarda da çeşitlilik görülür. Kadayıf, kadayıf çeşitlerinden kaymaklı ekmeğin kadayıfı, yassı kadayıf, ekmeğin kadayıfı; kaymaklı güllaç, muhallebi, tavuk göğsü, revani, sütlaç, keşkül, baklava, kestane şekeri, halka tatlı, helva; tatlıları süslemek için fıstık adları geçmektedir. Tatlılar arasında helvanın önemli bir yeri vardır. Helvanın etrafında kültürel pratikler oluştuğu görülür. “Geçmişten bu yana Türkler arasında helva sohbetleri yapılagelmiştir. Bu sohbetler, insanları bir araya getiren önemli etkinliklerdendir. Ayrıca helva, kandil gibi önemli günlerde insanlara dağıtılan, doğumlarda, askere giderken, hacdan dönüşte, ölümden vb. hayatımızın her önemli olayında yapılan bir tatlıdır. Karagöz metinlerinde helva sohbeti geleneğinin nasıl olduğu anlatılır.” (Küçükylıdız Gözelce, 2021, s. 303). “Tahmis” oyununda yer alan “Helva” muhaveresinde helva sohbeti geleneğinden bahsedilir:

“Hacivat: Eskiden helva sohbetleri yaparlardı: Bu akşam senin evinde, yarın akşam benim evimde, öbür akşam başkasının evinde.

Karagöz: Şarkısı nasıl helvanın?

Hacivat: Evvelâ helvayı pişirirler, ba’de-hu bir tabağın yahut bir tepsinin içine korlar, üstünü de tellerler pullarlar.

Karagöz: Ne o? Helva gelin mi oluyor?

Hacivat: Değil, a canım! Âdet öyle! Yarın akşam kimin nöbeti ise, götürürler onun önüne korlar helvayı.” (Kudret, 2004, s. 1043).

Tatlıların yanı sıra içeceklerde de oldukça çeşitlilik görülür. Kahve, muhavereelerde en çok yer verilen içeceğin başında yer alır. Kahve ile birlikte kahvehane kültürüne de oldukça önem atfedilmiştir. Kahvenin özellikle yemeklerden sonra tüketildiği görülür. Muhavereelerdeki içecek kahve ile sınırlı değildir. Geçmişte tüketilen günümüzde pek bilinmese de yemek sitelerinde tarifine yer verilen tükenmez şerbeti, su, süt, çay, şerbet, hoşaf, salep, yayık ayran, limonata, gazoz, kefir ve kolaya yer verildiği görülür. Geçmişte kola bilinmediğinden muhavereelerde yer almasa da günümüzdeki muhavereelerde kolanın da varlığı söz konusudur. Muhavereelerde kolaya yer verilse de insan sağlığı üzerindeki zararları da anlatılmıştır.

Yemek, çorba, tatlı ve içekte görülen çeşitlilik besinlerin hazırlanmasını kolaylaştıran mutfak araç gereçlerinde de söz

konusudur. Izgara, maşa, fıçı, tabak, bardak, fincan, çorba kâsesi, kahve cezvesi, hamur teknesi, aşure tenceresi, haşlama ve bulaşık tenceresi, elek, oklava, tava, mangal, tepsi, masa, kalbur mutfak eşyaları söz konusu olduğunda ilk akla gelenlerdir.

Yemek ve sofrada adabı toplumumuzda önem verilen konular arasındadır. Bu konuya dair uygulamalara muhaverelerde yer verilmiştir. “Bilmece” muhaveresinde sofrada düzenine dair uygulamaların varlığını görmek mümkündür. Hacivat, Karagöz’e sorduğu bilmecenin ipuçlarını verirken aslında o dönemdeki yemek ve sofrada geleneğini de anlatır. Hacivat’ın söylediklerinden yemek getirilmeden önce bir sofrada serildiği sofranın üzerine bir iskele onun üzerine bir sini konulduğu sininin üzerinde de kaşık, ekmek, çorba kâsesinin yer aldığı anlaşılır. Yemekten önce çorba içildiği ve çorbaya limon sıkıldığı bilgisi de vardır. Muhaverelerde sofrada düzenine dair âdetler ile birlikte yemek âdetlerine de yer verilir. “İftar” muhaveresinde hayali de olsa yemeğe çorba ile başlandığı ana yemek olarak tavuk ve pastırmalı yumurtaya yer verildiği ve yemek yendikten sonra tatlı ikram edildiği görülür. Yemek ve tatlıdan sonra da misafire kahve teklif edilir. Muhaverede yer alan bilgilerden anlaşıldığı gibi yemek ikram sırasında bir geleneğin varlığı söz konusudur. Yiyeceklerin önce çorba ardından ana yemek ve tatlı sıralamasıyla yendiği görülür.

Gelişen tarihsel süreç içerisinde Türklerin yaşam şekilleri yaşadıkları coğrafya ve etkileşim hâlinde oldukları medeniyetler, yeme içme alışkanlıklarını ve yeme kültürlerini etkilemiş ve bazı değişimler geçirmesine sebep olmuştur (Kızıldemir vd., 2014, s. 191). Özellikle günümüz koşullarında kadının çalışma hayatına karışmasıyla birlikte kadın ile mutfak arasına ciddi bir mesafe girmiştir (Karaca- Altun, 2017, s. 338). Bu durum uzun uğraşlar ve saatler sonucu hazırlanan yemeklerin yerini fast food tarzı denilen köfte, patates, hamburger gibi yemeklere bırakmasına neden olmuştur, denilebilir. Fast food tarzı yiyeceklerin yaygınlaşmasının bir diğer nedeni öğrencilerin özellikle lise ve üniversite dönemlerinde hazır ve hızlı besine ulaşma isteğidir (Gök vd., 2020, s. 217). Muhaverelerde de yemek kültüründeki değişimin izlerini görmek mümkündür. Muhaverelerde her ne kadar fast food tarzı yiyecekler zararlı olarak değerlendirilse de bu metinlerde fast food beslenmeye yer verildiği görülür. Bu besinleri tüketmenin sağlığa olumsuz etkileri muhaverelerde vurgulanmış, tüketilmemesi tavsiye edilmiştir.

Müstakil Muhaverelerde Mutfak Kültürü

Müstakil muhaverelerde mutfak kültürü ve yeme-içme alışkanlıklarına dair unsurların belirlenebilmesi için müstakil muhaverelerden alfabetik sıra ile “Bakkalcılık, Balon, Bilmece, Çevre Hastalığı, Dengeli Beslenme, Deprem, Gelinlik Damat, Hacivat Bilmece Soruyor, Hasbihal, İftar Davetsizi, Karagöz’den Bilmece, Karagöz İş Arıyor, Karagöz’ün Oburluğu, Komşu Öldü, Konuşuyoruz Ama Nece Konuşuyoruz?, Mektup, Misafir, Rüya, Tekerleme, Yanıltmaca, Yeni Yıl” isimli muhavereler incelenmiştir.

Müstakil muhavereler besin grupları bakımından zengindir. Muhaverelerde çeşitli sebze, meyve ve yemek adları yer alır.

Muhaverelerde yiyecek adları çeşitli şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Yanlış anlamaya dayalı meyve sebze adlarıyla birlikte yemek adlarına da yer verildiği görülür. Özellikle bilmece muhaverelerinde ya Karagöz Hacivat’tan ya da Hacivat Karagöz’den cevabı meyve, sebze olan bilmeceyi bilmesini ister.

Kültürümüzde yemeğe verilen önemin yansımaları müstakil muhaverelerde de görülür. Muhaverelerde yemeğe önce çorba ile başlanır. Hastalık anında da akla gelen ilk şey sıcak bir çorba içmektir. Hacivat Karagöz’ün hasta olduğunu görünce hemen sıcak bir çorba içmesini tavsiye eder. Muhaverelerde düğün çorbası, şehriye çorbası isimlerine yer verilirken ana yemeklerden patates musakkası, kâğıt kebabı, püre, makarna, mücver, yaprak dolması, kuru fasulye, pilav, pırzola, börek, tandır kebabı isimlerine yer verilmiştir. Yemeklerin hazırlanmasında yararlanılmasının yanı sıra yemeklerin yanında ya salata içerisinde ya da mevcut haliyle yenilen nane, maydanoz, dereotu, turp, havuç da muhaverelerde adı geçen sebzelerdendir. Yemeklerin hazırlanmasında olmazsa olmaz olarak görülen soğan yediden yetmişe herkesin severek tükettiği patates isimleri muhaverelerde yer alır. Aynı zamanda genellikle yemeğin yanında ikram edilen komposto ve hoşaf isimleri de geçmektedir.

Muhaverelerde sofrada geleneğinde bir değişimin yaşandığı görülür. Geçmiş dönemlerdeki muhaverelerde sofrada düzeninden bahsedilirken yemeğin sini üzerinde tabaklara konulan yemeklerde çatal kaşık ile yendiği bilgisi yer alırken günümüzdeki muhaverelerde yemeğin masada yendiği bilgisi yer alır. Yemeklerle birlikte yemeğin sunum şekline de önem verildiği görülür. “Misafir” muhaveresinde bu konu detaylarıyla ele alınmıştır. Karagöz’e misafirlerin geleceğini öğreten Hacivat önce bir plan yapar ve bu plan dâhilinde sofrada düzenini oluşturur. Bu sofrada düzeninde masaya çifter

tabak konulmasından yemek servisi kâğıdına kadar düzenle ilgili her şeye en ince ayrıntısına kadar önem verilmiştir.

Misafire yemek ikram edilirken geçmişte olduğu gibi önce çorba ile başlanır. Misafirlikte yemek ikram sıralamasına dair geleneksel uygulama örneğine “Bilmece” muhaveresinde de rastlanır. Hacivat sorduğu bilmeceye dair ipuçlarını sıralarken misafirlikte ikram edilen yiyecek ve içecekler hakkında da bilgi verir. Hacivat misafirlikte yemekten sonra çay kahve ikramında bulunulacağını ardından da meyve geleceğini söyler.

Sabahları güne kahvaltı ile başlamanın kültürümüzde önemli bir yeri vardır. Hacivat bu durumla ilgili tavsiyelerde bulunur. Sabahları güne erken saatte iyi bir kahvaltı ile başlamanın kendimiz için yapabileceğimiz en iyi şeylerden biri olduğunu ifade eder. Kahvaltıda yumurta, peynir, zeytin yendiği görülür. Kahvaltıda yenilen yiyeceklerden biri olan reçel de muhaverelerde yer alır. Çay kahvaltının en önemli eşlikçisidir. Bunun yanı sıra arkadaş ziyaretlerinde akla gelen ilk içecek yine çaydır. Günümüz muhaverelerinde demleme çay ile birlikte poşet çaya da yer verildiği görülür. Isıtılan su ile çok kısa sürede hazır hale gelen poşet çaylar aslında günümüzde pratikliğe, hıza verilen önemin bir göstergesidir. Hemen hazır hale gelen yiyecek ve içecekler gibi bu yiyecek ve içeceklerin hazırlanmasını kolaylaştıran aletler de önem arz etmektedir. “Konuşuyoruz Ama Nece Konuşuyoruz?” isimli muhaverede Hacivat “*Aman Karagöz’üm neyse, ben seni özledim de geldim. Ketıla su koy, fincana bir poşet, şöyle karşılıklı sabah çayımızı alalım*” (Uludağ, 2018) diyerek değişimin izlerini gözler önüne serer. Poşet çay ile birlikte onun hazırlanmasını kolaylaştıran “kettle”a da muhaverelerde yer verilmiştir.

İçecek olarak diğer bir alternatif de kahvedir. Çay ile birlikte kahveye de önem verilir.

Kültürümüzde kahvaltının, öğle ve akşam yemeklerinin vazgeçilmez olan ekmek ekmeğin yapımında kullanılan un ve su oldukça önemlidir. Özel bir ekmek türü olan pide de yer alır.

Muhaverelerde çeşitli meyve adlarına yer verildiği görülür. Muhaverelerde yer alan meyve isimlerini şu şekilde sıralamak mümkündür: Üzüm, kiraz, elma, muz, armut, nar, şeftali, kayısı ve içde.

Tatlılar hemen herkes tarafından çok sevilir. Muhaverelerde Gaziantep’in neredeyse simgesi haline gelen “*baklava*” ile muhallebi adına da yer verilmiştir.

Muhaverelerde pastalara, tatlılara tat vermek onları süslemek için kullanılan fındık, fıstık gibi kuruyemişler ile birlikte leblebi, çekirdek gibi kuruyemişleri görmek mümkündür.

Meyveler, sebzeler, yemek adları ile birlikte mercimek, nohut, fasulye, mısır, pirinç gibi tahıl isimleri vardır.

Sonuç

Muhavereler yemek kültürüne dair zengin öğeler içermektedir. Bir oyun formu içerisinde yer alan muhavereler ile birlikte müstakil muhaverelerde de farklı besin gruplarının isimleri geçmektedir. Sebze yemeklerinden et yemeklerine, meyvelerden tatlılara, soğuk sıcak içeceklere kadar besin gruplarında çeşitlilik vardır. Muhaverelerde görülen bu besin çeşitliliği ile toplumun mutfak kültürü ve yeme içme alışkanlıklarına bir nevi ayna tutulur. Örneğin ekmeğe her iki muhavere formunda da ayrı bir önem atfedildiği görülür. Ekmek, sabah kahvaltısı akşam yemeği fark etmeksizin sofrada yer alır.

Muhaverelerde yemek adları ile birlikte yemeği hazırlamada kullanılan mutfak araç gereçlerine de yer verildiği görülür. Izgara, maşa, tabak vb. muhaverelerde adı geçen mutfak araç gereçleri arasındadır. Müstakil muhaverelerde günümüzde kullanılan ve yemek, içecek hazırlamasını kolaylaştıran mutfak aletlerine yer verilmiştir. Müstakil muhaverelerde kettle ismi geçmektedir. Günümüzde mutfakta yaygın olarak kullanılan bu alete muhaverelerde yer verilmesi muhaverelerin toplum yaşamına ayna tutmasına, yaşanan değişimi gözler önüne sermesine dair güzel bir örnektir.

Sofra adabı her iki formdaki örneklerde üzerinde hassasiyetle durulan konular arasındadır. Yeme içme kültürünün birlik ve beraberliğe dönüştüğü misafir sofraları muhaverelerde önem arz etmektedir. Misafire güzel sofraya hazırlamaya özen gösterilir. Müstakil muhaverelerde supla gibi günümüzde aile sofralarından öte misafir sofralarında kullanılan mutfak eşyalarının da varlığı söz konusudur.

Muhaverelere dair örneklerden hareketle her iki formdaki muhaverelerin mutfak kültürü bakımından zengin bir kaynak içerdiğini söylemek mümkündür. Bu durum toplumda yemeğe ve onun etrafında oluşan pratiklere verilen önemin bir göstergesidir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar

- And, M. (1977). *Dünyada ve bizde gölge oyunu*. İş Bankası Kültür Yayınları.
- Düzgün, D. (2004). Muhavere. *Türk dünyası edebiyat kavramları ve terimleri ansiklopedik sözlüğü Cilt 4*. (ss. 425-426.). Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Gök, T., İsakova D. & İnce, Cemal. (2020). Aile yemekleri, yeme davranışları ve fast food tüketim sıklığı ilişkisi: KTMU örneği. *Journal of Hospitality and Tourism Issues*, 2(2), 216-232.
- Gözelce Küçük yıldız, D. (2021). *Türk sofrası kültürü ve Rize örneği* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi.
- Kızıldemir, Ö., Öztürk, E. & Sarıışık, M. (2014). Türk mutfak kültürünün tarihsel gelişiminde yaşanan değişimler. *AİBU Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(3), 191-210.
- Öğüt Eker, G. (2018). Farklı görme biçimiyle modern dünya ritüeli olarak yemek kültürü: Sinama/erginlenme ve intikam alma gizli işlevleri. *Milli Folklor Dergisi*, 15(120), 171-183.

Makalede İncelenen Muhaverelerin Yer Aldığı Eserler Kaynakçası

- Akharman, G. (2006). *Hacivat Karagöz serisi 2: Karagöz'den bilmece*. Altın Bilgi Yayınları.
- Okyar, A. (2014). Ah Karagöz Vah Karagöz. Ü. Oral (Haz.), *Bilgilerle günümüzden karagöz oyunları:2*. Kitabevi Yayınları.
- Atçakarlar, N. (haz.). (2017). Hacivat bilmece soruyor. *Karagöz ile Hacivat anonim*. Timaş Yayınları.
- Batur, S. (2010). Bilmece. İlköğretim okulları için *Karagöz ile Hacivat* (s. 25-31). Altın Kitaplar Yayınevi.
- Batur, S. (2010). Deprem. İlköğretim okulları için *Karagöz ile Hacivat* (s. 111-122). Altın Kitaplar Yayınevi.
- Batur, S. (2010). Tekerleme. İlköğretim okulları için *Karagöz ile Hacivat* (s. 32-38). Altın Kitaplar Yayınevi.
- Batur, S. (2010). Yanıltmaca. İlköğretim okulları için *Karagöz ile Hacivat* (s. 105-110). Altın Kitaplar Yayınevi.
- Cevdet Kudret. (2004). Meyhane. *Karagöz Cilt II*. (s. 736-743). Yapı Kredi Yayınları.
- Cevdet Kudret. (2004). Tahmis. *Karagöz Cilt III*. (s. 1042-1044). Yapı Kredi Yayınları.
- Cumhuriyet Halk Partisi Yayını*. (1941). Köylü Evlenmesi. İsmail Hakkı Baltacıoğlu. *Karagöz (iki mukaddeme ve yedi senaryoyu havidir.)*, Recep Ulusoglu Basımevi.
- Diñç, T. (2014). Tonton Amca. Ünver Oral (Haz.), *Bilgilerle günümüzden karagöz oyunları: 2*. Kitabevi Yayınları.
- Gerçek, S. N. (1931). *Salıncak sefası tam bir hayal oyunu*. İkbal Kütüphanesi Akşam Matbaası.
- Hayali Küçük Ali. (1952). Mandıra Safâsı. Dünya Gazetesi.
- Hayali Memduh. (1922). Karagöz'ün Açılışı. Gayret Kütüphanesi Necm-i İstiklal Matbaası.
- Kallımcı, H. (2006). Çevre Hastalığı. *Karagöz ile Hacivat*. Çevik Matbaacılık.
- Kallımcı, H. (2006). Karagöz İş Arıyor. *Karagöz ile Hacivat*. Çevik Matbaacılık.
- Kallımcı, H. (2006). Karagöz'ün Oburluğu. *Karagöz ile Hacivat*. Çevik Matbaacılık.
- Karagöz ile Hacivat*. (2017). Mektup. Mutena Yayıncılık.
- Kılıç, H. (2017). Balon. *Karagöz ile Hacivat*. Anda Kitapçılık.
- Kılıç, H. (2017). Misafir. *Karagöz ile Hacivat*. Anda Kitapçılık.
- Kılıç, H. (2017). Rüya. *Karagöz ile Hacivat*. Anda Kitapçılık.
- Kúnos, I. (1886). "Öyle Denmez-Vuruşma Oyunu", *Harom Karagöz-Jatek (Üç Karagöz Oyunu)*.
- Okçugil, K. M. V. (1933). *Karagöz Yalova safâsında*. Tefeyyüz Kütüphanesi Nümune Matbaası.
- Oral, Ü. (2011). Bakkalcılık. *Karagöz futbolcu*. Nar Yayınları.
- Oral, Ü. (2009). Dengeli Beslenme. *Karagöz ile Hacivat Söyleşmeleri*. Bilgecan Yayınları.
- Oral, Ü. (2002). Gelinlik Damat. *Günümüzden Karagöz- Hacivat söyleşmeleri*. (ss. 193-195). Kitabevi Yayınları.
- Oral, Ü. (2002). İftar Dâvetsizi. *Günümüzden Karagöz- Hacivat söyleşmeleri*. (ss. 184- 186). Kitabevi Yayınları.
- Oral, Ü. (2007). Karagöz Yazıcı. Ünver Oral (Haz.). *Karagöz oyunları-3- Yeni*. Kitabevi Yayınları.
- Oral, Ü. (2002). Komşu Öldü Muhaveresi. *Günümüzden Karagöz- Hacivat söyleşmeleri*. (ss. 208-214). Kitabevi Yayınları.
- Oral, Ü. (2009). Yeni Yıl. *Karagöz ile Hacivat söyleşmeleri*, Bilgecan Yayınları.

- Radloff, W. & Kunos, I. (1998). *Proben Der Volkslitteratur Der Türkischen Stamme VIII* (S. Sakaoğlu & M. Ergun, Çev.), TDK Yayınları.
- Radloff, W. & Kunos, I. (1998). Kanlı Kavak. *Proben Der Volkslitteratur Der Türkischen Stamme VIII* (S. Sakaoğlu & M. Ergun, Çev.), TDK Yayınları.
- Ritter, H. (1953). Kırgınlar. *Karagös Türkische Schattenspiele III*. Wiesbaden.
- Ritter, H. (1941). Yalova Sefası. *Karagös Türkische Schattenspiele II*. Leipzig.
- Rona, M. (1945). *Karagöz'ün başına gelenler Kütahya çeşmesi*. Türkiye Yayınevi.
- Sefer Mehmet, *Bahçe Sefası*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları.
- Uludağ, T. (2018). Hasbihal. *Karagöz ile Hacivat*. (ss. 115-121). Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Uludağ, T. (2018). Konuşuyoruz ama nece konuşuyoruz? *Karagöz ile Hacivat*. (ss. 107-114). Bilge Kültür Sanat Yayınları.